

Publicațiile
Institutului Social Banat-Crișana

Situația Românilor bănățeni
în decursul secolului al XVIII-lea

de

Dr. C. Grofșorean

Timișoara
1944

www.dacoromanica.ro

Situația Românilor bănățeni în decursul secolului al XVIII-lea¹⁾

Distinsul publicist șvab prof. *Nic. Hans Hockl*, se ocupă, pe larg, într'un studiu apărut în revista : „*Deutsche Forschungen im Südosten*” Nr. Aprilie 1943, — ce se prezintă în condițiuni excelente la Sibiu, sub conducerea D-lui *Andreas Schmidt*, — cu problema tratamentului aplicat de către administrația austriacă față de „naționaliști, adică popoarele băștinașe, cu ocazia procedurii de colonizare a provinciei bănățene.

Interesându-ne și pe noi, Români, mai de aproape problema, ținem ca să ne ocupăm detaliat — și mai presus de toate : obiectiv — cu expunerile numitului autor.

CAP. I.

Înainte de toate facem un scurt rezumat al studiului din speță, pentru a familiariza pe cetitorul român cu punctul de vedere al D-lui Hockl.

În partea introductivă afirmă autorul că: „Părțile vestice ale Banatului, cândva relativ foarte dezvoltate, fuseseră transformate în stepe și mlaștini prin năpădirea unor popoare ciobănești („*Hirtenvölker*”). Fiind populația deasă slavo-maghiară din evul mediu înlocuită, până la finea erei turcești, cu coloni ciobănești

---

¹⁾ Nick. Hans Hockl : Die „*Transferierungen und Nationalistenschübe*“ im Banat während des 18. Jahrhunderts.

răsleți, risipite și reduse la număr, ale Sârbilor și Românilor.” Repetând teza bine cunoscută a istoriografiei maghiare, fără a cerceta amănunțit istoria Românilor și a Ungurilor din Banat.

Acest fapt, zice autorul, precum și interese militare și politice au impus Vienei necesitatea unei colonizări în proporții mari, fiind astfel nevoie de a transfera acești „naționaliști” (așa se zicea pe acele timpuri, în stil birocratic, acestei proceduri: „Nationalistenschübe”²⁾ din șesul Banatului, pentru a face loc coloniștilor germani.

În locul Sârbilor de lângă Mureș s’au strecurat și câțiva coloniști unguri în județul Arad, ba chiar și în Banat. D. e. Canija, Bece, etc. („Es sind dies übrigens die ersten madjarischen Ansiedlungen im Banat nach der Türkenzeit”. P. 255).

Românii veniți din spre Est, adică Ardeal, la fel au ocupat, pe ambele maluri ale Mureșului, locul Sârbilor. Migrațiunea lor, însă, scapă cercetărilor, deoarece nu era urmarea unei acțiuni oficiale, ci o tăcută *expansiune ciobănească* (!) („In der Art einer stillen Hirtenausdehnung als Unterwanderung”), fără a ne indica izvoare, ori documente.

Trece apoi la un scurt istoric al graniței militare, constatând că la început s’a organizat regimentul iliro-bănățean. Mai târziu apoi și cel germano-bănățean, urmând ca în acesta să fie înregimentați Germanii demobilizați din armata austriacă. Cum, însă, comandamentul din Timișoara n’avu încredere în Sârbi (p. 259), iară Nemții demobilizați nu se cam îmbulzeau la încorporare, s’a făcut apel la naționaliștii autohtoni („einheimische Nationalisten“), adică la Români. În consecință s’a efectuat dislocarea în masă a Românilor din șesul Banatului și așezarea lor dealungul Dunării. Astfel fură Românii evacuați și plasați — în 1765 — la Panciova, Ilancia, Novoselo, Seleuș și Alibunar. (p. 260). Iară regimentul germano-bănățean s’a format în 1774 din Români, Nemți și Sârbi, însă, cu un procent foarte redus al ele-

---

²⁾ Corect tradus cuvântul ar fi : transportul cu escortă al naționaliștilor, adică a autohtonilor.

mentului german, cum recunoaște însuși autorul.¹⁾ Astfel afirmația din introducerea studiului că, colonizarea austriacă s'a făcut din interese militare, cade dela sine.

Face apoi o constatare demnă de a fi menționată, cu referire la înlesnirea imigrării a Românilor din Principate, protejată de oficialitatea austriacă, pentru a slăbi pe Turci, *afirmând că mulți dintre acești coloniști, nefiind deprinși cu disciplina militară, s'au reîntors din nou în Patria lor.* Fapt, ce corespunde adevărului istoric, deoarece între Oltenia și Banat a fost mereu, o perpetuă osmoză a populației.

Există un pasaj, însă, care nu acoperă realitatea istorică, când vrea să justifice dislocarea Românilor din șes spre granița dunăreană, ca *una benevolă*, pe motiv că în graniță li se acordă casă și pământ, uitând probabil că, acești transportați aveau doară și în șes case și pământuri. În consecință abia că le-a cășunat, ca să-și părăsească gospodăriile din șes, și să-și înființeze în altă regiune o gospodărie nouă, luând-o dela început, ca de atâteaori în decursul mileniilor.

În 1769 s'a înființat — în urma dispoziției date de Iosif II-a — Batalionul Valah în Județele Severin și Caraș.

Din faptul că, Românii erau împinși când din șes spre munți, când din Miazăzi spre Nord, autorul deduce consimțământul lor benevol, *deoarece n'au reacționat.* Ori chiar din unele date, publicate de Dl. Hockl, rezultă contrarul. Astfel face trimitere la o tabelă din luna Decembrie 1771, din care rezultă că, 47 de familii române fuseseră dislocate din Zlatița, primind pentru averea lor, în total, 1690 Fl. 57 Cr. contravaloarea caselor, a viilor și a grădinilor fructifere. La fel fură concomitent evacuate 78 de familii din Rebenberg, primind 1346 Fl. și 6 Cr. Iară cele 56 de familii române din Lescovița au căpătat 1767 și 79 Cr.

„Acești Români, pe semne, — zice autorul — nu bucurosi

---

¹⁾ Felix Milleker : Geschichte der Banater Militärgrenze Ed. 1925, Constată că în Deutch-Banater Regiment au fost în 1908 : 43484 Sârbi, 21084 Români, 7305 Germani, 1855 Croați, 1813 Maghiari, 1516 Slovaci.

și-au părăsit satul lor de obârșie („ihre angestammten Sitze” p. 263), cum rezulta dintr'un raport datat la 24 Ian. 1767; pe de altă parte le-a displacut ordinea riguros militară, la care ar fi fost supuși, dacă rămâneau în satele lor, *deoarece ca unui popor de ciobani („Hirtenvolk”) serviciul militar îi părea o știrbire a libertății sale.* (Ciudat că guvernul austriac totuși și aproape concomitent a înființat *Batalionul Valah* și ceva mai târziu *Regimentul Valaho-Bănățean*, încredințând toată paza Dunării dela Baziaș până la Orșova — și în Ardeal până sus la Bistrița — acestui „Hirtenvolk”, care a săvârșit minuni în toate războaiele habsburgice.)

Autorul simte el însuși că, problema nu e așa de simplă, punându-și singur întrebarea: dacă aceste transferări și transportari s'au făcut oare benevol, ori forțate prin măsuri oficiale de constrângere? Raspunsul îl vom da noi, deoarece credem de necesar a elucida chestiunea, având în vedere afirmația D-lui Hockl, făcută cu câteva rânduri mai la vale (p. 264), referitor la fenomenul ciudat că, Românii deja în 1780 convingându-se de avantajele vieții militare în graniță, se *îmbulzeau* (?) ca să fie colonizați din șesul timișan în munții graniței. („In dieser Zeit drangen (?) sie massenhaft in die Grenze”). Adică la început, în anul 1767, Românii nu vroiau să fie militarizați, deoarece se simțeau stingheriți în libertatea lor ca „Hirtenvolk”, iară după 13 ani (1780) se schimbă, ca prin minune, și se îmbulzesc de a fi evacuați din șes (în semn că ce bine fuseseră tratați pe teritoriul Cameral), transformându-se din „Hirtenvolk” în țărani agricoli, militarizați cu așezări stabile, abandonând nomadismul ciobănesc și cucerind deodată încrederea oficialității — pe care au pierdut-o jos în șesul timișan — în așa măsură, că li s'a încredințat chiar și apărarea graniței dunărene. Ce săritură într'un deceniu: dela ciobanism nomadisant la cel mai temut soldat grăniceresc, formându-se în 1770 Batalionul Conf. Valah cu 35 sate și 3510 de gospodării, la care s'au mai adăogat în 1773 încă 36 sate cu 4090 gospodării. (Așa de depopulat era Banatul). Ro-

mâinii ortodocși, însă, fură evacuați din Slatina-Timișului (Jud. Severin), pentru a face loc Românilor catolici.

Batalionul acesta a fost apoi în 1774 transformat în Reg. conf. valaho-iliric. Și de data aceasta s'au mai făcut mici schimbări și dislocări; autorul însă declară: „Ob diese auf Grund eines Wunsches der Bevölkerung (?) oder zwangsläufig erfolgten, ist uns nicht bekannt.”¹⁾ Totuș recunoaște mai la vale (p. 266) că, la transferările din anul 1773, fiind vorba de evacuarea unghiului Mureș—Tisa: „Gedachte man auch jetzt diesen oberen Teil der Grenze mit Mann und Maus weiter in den Süden an die Donau zu verlegen”.

Urmează apoi o pagină, foarte obiectiv scrisă, unde Dl. Hockl arată că, penetrația elementului românesc din Principate a continuat la începutul sec. al XIX. Ca astfel în 1810 au venit 23 familii la Dubova, 78 familii la Plavișevița și Topleț, 42 familii la Bozovici și Prigor. Însă, — „din acești refugiați nu toți au ramas în graniță — mulți s'au reîntors din nou . . . Intre anii: 1813—1816 s'au așezat 55.513 refugiați din Oltenia și Serbia în graniță, dar 36.063 s'au reîntors”. În semn că mult comentată imigrare a Românilor în Banat, n'a fost decât o permanentă osmoză. Iară cât privește motivul evadării lor din Banat, zice autorul: „Andere Beweggründe mögen wohl Missbräuche lokaler Behörden gewesen sein. Ein solcher Fall wird aus Dolatz gemeldet. Die Rumänen dieses Ortes . . . beklagten sich, dass sie durch Versprechungen aus ihrem Dorf weggelokt worden seien und man ihnen Felder und Häuser in Mramorak versprochen habe, dort aber seien sie abgewiesen worden, weil das Prädiun inzwischen durch Deutsche kolonisiert worden sei. Dergleichen Versprechungen, die dann nicht eingehalten wurden, mögen öfter vorgekommen sein und zu Verbitterungen geführt haben”

Tot Dl. Hockl afirmă, în continuare că, la 17 Sept. 1818, au

---

¹⁾ Constată la pag. 266 că în 1775 s'au reîntors 199 familii românești la vetrele lor anterioare din Principate, unde se refugiaseră cu câțiva ani în urmă.

fost evacuați 111 familii românești din Deschanfalva, fiind în locul lor colonizați Nemți (p. 270).

Cât privește pe Sârbi, atitudinea lor și ținuta Vienei față de acești imigrați, manifestă unele contradicții, remarcate și la alți istorici germani. Astfel autorul zice la p. 259: „Wegen der Unzuverlässigkeit der Serben...” La p. 260: „... die einheimischen Serben aber keine übermässige Lust zum Militärstand zeigten”... , pentru a concluda totuș la pagina 271: „Die Ansiedlung der Serben jedoch wurde allseits gerne gesehen, weil sie sich mit ihren kriegerischen Eigenschaften als für die Grenz-miliz sehr geeignet erwiesen hatten”

N'am fi dat acestui mic amănunt vreo însemnatate osebită, dacă teză istoricilor germani n'ar conchide în constatarea că, colonizarea din epoca caroliniana (Carol VI) și teresiana (Maria Theresia) n'a urmărit scop politic, ci numai unul confesional și mercantil. ceeace nu acopera de tot adevărul istoric, cum vom arăta mai la vale. Mai face autorul o constatare obiectivă la p. 272, când zice că: „als Folge dieser Einstellung fanden etliche freiwillige (?) oder zwangsmässige Umsiedlungen romanischer Dörfer statt”...

După ce granița militară s'a extins și asupra jud. Severin, se formase *Regimentul conf. militar românesc cu sediul la Caransebeș*, cel Sârbesc la Biserica-Albă, alături de Regimentul Româno-Banățean. Totodată ne dă și datele statistice din anul 1871:

Reg. German-Băn. Nr. 12

Germani: 18.527, Români: 15.930, Sârbi: 49.352, Croați: 2546, Maghiari: 3672, Slovaci: 7316, Țigani: 69, Bulgari: 588, Total: 93.052. —

Reg. Româno-Băn. Nr. 13

Români: 24900, Germani: 4736, Sârbi: 43.479, Croați: 11, Maghiari: 110, Slovaci: 719, Țigani: 238, Total: 69270

Reg. Sârbo-Băn. Nr. 14

Români: 34.941, Germani: 4736, Sârbi: 43.479, Croați: 11,

Maghiari: 167, Slovaci: 479, Țigani: 424. Total: 86.285.

Granița dela Panciova:

Români: 1609, Germani: 4332, Sârbi: 7069, Croați: 79, Maghiari: 80. Total: 23497.

Granița dela Biserica-Albă:

Români: 498, Germani: 5590, Sârbi: 1271, Croați: 5, Maghiari: 20, Slovaci: 3. Total: 7473.

Totalul pe întreaga graniță militară:

Români: 140965, Germani: 40554, Sârbi: 101299, Croați: 2652, Slovaci: 7915, Maghiari: 4022, Țigani: 1231, Bulgari: 588. Total 303277.

Așa în 1871, adică după 155 ani dela recucerirea Banatului, (1716) învederându-ne plastic: cine a apărut granița Banatului și civilizația europeană?

În concluzie zice autorul: „Die Rumänen hatten sich also in den knapp 120 Jahren des Bestandes der Militärgrenze eine Mehrheit von 46 v. H. erworben. (Pag. 273).

O observație ce nu înțelegem: adică nu ne putem explica cuvântul: erworben, deoarece România avuseseră majoritatea absolută încă în 1740, conform statisticii lui Grisellini, din 1770, coroborată cu datele cont. Clary din 1740. (181.639 Români, 43201 Germani, 78780 Sârbi și 14308 diverși). Că autorul preconizează ipoteza maghiară cu referire la imigrarea noastră, nu schimbă cu nimica realitatea istorică, deoarece pentru o imigrare sau colonizare a Românilor în stil mare, nu există documente și dovezi, ci există faptul, recunoscut și de Dl. Hockl, al constanței osmoze; adică au venit, dar și au plecat numeroase familii; mai cu seamă după tratamentul nu prea urban al unor organe oficiale, cum autorul a relevat-o singur.

Bineînțeles observațiile noastre — în apărarea tezei române — nu vor să micșoreze cu nimica opera în adevăr civilizatorică, în ansamblul ei, a stăpânirii austriace, care a lăsat urme adânci și binefăcătoare în progresul cultural și economic al poporului nostru, imprimând în foarte multe domenii amprenta spirituali-

tații germane, la care influență, însă, coloniștii șvabi, ori maghiari, au contribuit cu foarte puțin, fiind și ei numai beneficiarii acestei impunătoare spiritualități civilizatorice. —

Dar să revenim la temă.

Autorul recunoaște, cu toată francheță, că până ce în Sudul Banatului, dealungul graniței se urmărea scopul, de a organiza o populație densă, pentru apărarea limesului dunărean, în șesul regiunii s'a aplicat *un schimb de populație*, în interesul coloniștilor germani, fiind Românii și Sârbii evacuați, (p. 274)

Este ironia sorții că, această apărare a graniței, s'a făcut cu *un popor ciobănesc* („Hirtenvolk”). Iară în șes s'au colonizat Șvabii, pentru asigurarea triumphiului detărilor între Timișoara-Arad-Becicherec-Peterwardein prin o *populație de încredere*, zice autorul (p. 275). Și în adevăr! În 1848 s'a verificat socoteala Vienei, făcută — fără birtaș, — când pentru Habsburg a sărit în foc regimentul valah Nr. 13.

Ceeace preconizează, însă, dl. Hoçkl într'un aliniat la p. 277, nu întra deloc în concepția noastră, nici în vederile vreunui cod civil modern european; dar nu coroborează nici cu prescripțiile dreptului internațional. Iată pasajul din speță:

La această largă planificare de impopulare nu era nevoie de prea mari considerente față de dreptul de proprietate al naționaliștilor, deoarece dreptul de dispozare fu rezervat numai împăratului. Acest drept s'a dedus din faptul că țara fu eliberată exclusiv prin armata imperială, fără concursul locuitorilor, de multe-ori chiar și împotriva lor.

Dealtminteri în privința planului de impopulare s'au luptat, decenii dearândul, două curente: Conteșii Villana-Perlas preconiza colonizarea elementului german în părțile muntoase, rezervând șesul și pe mai departe societății sârbești de pășunat, care ținea teritoriile imense în arândă, iară inspectorul Hildebrand milita pentru plasarea coloniștilor șvabi în șes. Și cum terenul viran în satele existente nu putu absorbi masa considerabilă a nouilor veniți, s'a luat măsura transferării a locuitorilor băștinași.

Din aceste considerente până în 1764 Românii fură evacuați din Recaș, în 1766 din Sefdni-Schöndorf, la fel din Kisfaluda-Engelsbrunn, Nerău (satul bătrân, căci cei evacuați au înființat satul actual pe prediul dela Dugoseliște, pastrând vechea numire), Sacalaz (80 familii), Aradul-Nou (82 familii). În 1772, au fost evacuați Românii din Sânandrei, în 1776 din Moravița. Motivând autorul d. e. procedeul față de Românii din Săcălaz cu aceea, ca pe când acolo trăiau numai 60 de familii românești, în locul or au aflat existență 300 de familii șvăbești; în semn cât de extensiv fusese sistemul de producție al naționaliștilor.

Natural, populația băștinașă a remonstat împotriva acestor transportari forțate, cum recunoaște însuși autorul. „Die von der kamerälischen Umsiedlung betroffenen Nationalisten scheinen zunächst mit der Aktion nicht einverstanden gewesen zu sein. Darauf deuten jedenfalls diesbezügliche Beschwerden der Serben von Jahrmarkt und der Rumänen von Säckelhausen, so wie der von den Rumänen in Nerö unternommene Versuch, die Transferierung zu sabotieren.”

Dealtminteri, zice Dl. Hockl, cu prilejul transferărilor li s'au rebonificat evacuaților uneltele, casele, pomii fructiferi, punându-li-se la dispoziție pământ și pășune în altă parte. Așa d ex. *Românilor din Săcălaz* li s'au plătit pentru 10.324 pomi fructiferi 817 Fl. și 42 cr.

CAP. II.

Afirmația făcută de autor la introducerea studiului său cu referire: 1. la densă populație slavo-maghiară din evul mediu al Banatului (teză susținută de istoricii unguri); 2. la depopularea acestei regiuni prin învadarea unor popoare ciobănești („Hirtenvölker”) și transformarea întinderilor, cândva fertile, în stepă și mlaștini; și în fine: 3. că acest popor de „Hirtenvolk” ar fi fost Românii, — este profund greșită și eronată, precum și însinua-rea de obște colportată de istoriografii străini, și chiar de câțiva istorici români., influențați de lucrările istorice străine, că sub ocupația turcească aci, în Banat, ar fi fost jale și prăpăd, nu co-

respunde deloc realităților sociale din sec. XVI—XVIII, deoarece Turcii nu au fost o turmă de nomazi barbari, ci un popor alcătuitor de stat, altfel nu s'ar fi menținut până în zilele noastre cu tendințe imperialiste, stimulate de o înaltă diplomatie, care a socotit Banatul ca o pârgheie în politica ei de largi și îndepărtate orizonturi, vroid delo această trambulina sa faca saritura asupra Europei-Centrale. Cum foarte bine observă dl. prof. Heinz Feichter¹⁾: „... die neuere Geschichtsauffassung ihre ungünstige Meinung von der sogenannten schlechten türkischen Verwaltung und Herrschaft einer gründlichen Revision zu unterziehen versucht.”

La fel afirmă și M. Depner că, Turcii însemnau mai mult ca niște simplii cuceritori, deoarece aveau un instinct istoric foarte dezvoltat, pe lângă forțe distrugătoare și forțe creatoare. Datorită acestor însușiri au fost în stare, ca să instaureze un imperiu pe lunga durată. În consecință expansiunea lor se baza pe un plan bine chibzuit, dând dovadă de însușiri politice și organizatorice²⁾.

Tot la fel de greșită este prezumția că, în șesul Banatului ar fi trăit în epoca arpadiană și angevină o populație densă și că aici ar fi fost sate înfloritoare, o agricultură intensă, nimicita mai apoi de popoare ciobănești, care au transformat regiunea întreagă în stepă și mlaștini improductive.

Facem din nou trimitere la constatările obiective ale dlui prof. Feichter, care zice: „... nach der Vertreibung der Türken durch Prinz Eugen und vor der Ansiedlung der deutschen Kolonisten. Damals dehnten sich allerorts mächtige Sümpfe aus. Sowohl über die Ursachen als auch die Ausdehnung der Banater Sümpfe finden wir die verschiedensten Meinungen. Am wahrscheinlichsten scheint die Ansicht zu sein, dass wir hier das

---

1) Dr. H. Feichter: Die Bevölkerungsdichte des rumänischen Banates. Publicat în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj (Timișoara)*. Vol. VII, 1942. P. 197.

2) M. Depner: *Das Fürstentum Siebenbürgen im Kampf gegen Habsburg*. Ed. Stuttgart, 1940. P. 6.

ursprüngliche Sumpf- und Moorgebiet vorfinden, welches sich nach der Zurückziehung des Pannonischen Meeres und nach dessen Ausfüllung durch die Karpathenflüsse in der Quartärzeit allmählich herangebildet hat.¹⁾

Și mai explicite sunt constatarile lui *L. Busshoff*, precizând pe baza hărții militare austriace că, teritoriul cel mai scund este la o altitudine de 80—85 metri între Cărpiniș—Comloșul-Mare—Teremia—Chichinda. Apoi urmează între Becicherecul-Mic—Sânnicolaul-Mare o scară de 85—90 metri altitudine; între Periam și Sânaandrei una cu 90—95 metri, urmând un podiș cu 95—100 metri. Astfel e lesne de înțeles că, toate apele se scurg pe aceste terase naturale din spre Carpați către albia Tisei. Totodată dovedește cu o hartă exactă ca, stepa (Heide) bănațeană, este crispată prin nenumărate ogașe, unde se scurgeau apele din precipitațiuni. Asemenea creștături sunt între Pesac, Vizejdia și Comloș (Județul Timiș-Torontal), — până în Nord la Periam. Altele se strecoară în canalul Aranca, altele lângă Becicherecul-Mic, formând acolo, și azi încă, mlaștini întinse. Este deci lesne de înțeles că, apele imense ce se revarsă din podișul ardelenesc, adică Carpații Apuseni, pe terasa subcarpatică, de acolo pe câmpia pericarpatică și de aci în depresiunea Timișului, cum arată Dl. prof. *L. Someșan* în harta alăturată la lucrarea sa²⁾, nu pot fi captate, în întregime, de Mureș și Tisa, revărsându-se pe acele creștături în șes, unde provoacă inundații și mlaștini enorme³⁾. Datorită faptului — zice *Busshoff* —, că albia Dunării în Cazan (între Bazăș și Orșova) fiind foarte îngustă, cantitatea imensă de ape, ce se revarsă din Tisa, Drava, Sava, Mureș, Timiș, Bega, Caraș, în Dunăre, nu se poate repede strecura, umflând nivelul apei în Tisa și ceilalți confluente, revărsându-se peste mal și diguri. În consecință nici apa din subsol nu se poate strecura, fiind nivelul apei în Dunăre

---

1) *Cp. cit. p. 150.*

2) *L. Busshoff: Wandlungen im Landschafts- und Siedlungsbild der Banater schwäbischen Heide, Ed. Berlin. 1938.*

3) *Prof. Dr. L. Someșan: Die Theiszebene, Ed. Sibiu, 1939. P. 4.*

și Tisa mai înalt ca cel din șes, rebufnind la suprafață. Și dacă chiar și de prezent, după canalizări și îndiguiri aceasta este situația, cu atât mai vârtos în trecut, când stepa bănățeană a fost expusa —din timpuri imemorabile — inundărilor, formându-se mlaștini întinse, ce făcură aproape $\frac{1}{3}$ parte din Banat impropriu pentru așezăminte umane. Fapt relevat și de istoricii elini, bizantini, Pârvan, Szentkláray etc. și dovedit, cu argumente științifice de dl. Someșan în op. cit.

In consecință nu se poate concepe că, înaintea canalizărilor din șes, înaintea regulării — deși nu definitive — a Dunării să fi fost stepa dens populată, cum foarte just afirmă dl. Feichter, când zice: „Fast unbewohnt infolge Versumpfung war das Gebiet zwischen Bega und Mieresch (Mureș) . . . Die geringe Bevölkerungsdichte der höheren und gesünderen nordöstlichen Gebiete ist auf die ausgedehnten dichten Waldungen zurückzuführen . . . Ausgesprochen dicht ist ein Nordsüd Streifen . . . Es dürfte hier auf Grund der äusserst günstigen geographischen Voraussetzungen von jeher eine zahlreiche Bevölkerung gelebt haben. Hier treffen sich die fruchtbare Ebene mit dem bewaldeten Bergland. Ackerbau und Viehzucht konnten vorzüglich betrieben werden. . . Die Bevölkerung bestand damals von wenigen Serben abgesehen, aus Rumänen . . . Das Hinterland der Stadt (este vorba de Timișoara) war ziemlich dünn besiedelt. Teils reichten die ausgedehnten Wälder des Lippaer Berglandes von Nord-Westen her an die Stadt heran, teils wurde sie durch das weitmaschige Sumpfsystem der Bega umgeben.” (P. 198).

Dl Someșan atacă problema demografică a câmpiei și mai hotărît. Astfel conchide¹⁾: „Die Theiss ist eine geographische Persönlichkeit gleich der Donau und den grössten Strömen Europas. Nirgends wurde aber die Entwicklung und das Leben der Menschen in so hohem Grade von den Launen des hydrographischen Faktors beeinflusst wie in der Theissebene . . .”

---

1) Op. cit. p. 20, 24.

Și provocându-se la constatările lui Zalotai Elemér („A Tisza-völgye első települői”) zice: „Während auf den trockenen Ebenen am Rande der Karpathen eine fortgeschrittene Kultur entsteht, — schon im unteren Neolithikum hatte die Bevölkerung begonnen den Boden zu bearbeiten und Kornfrüchte anzubauen”.

Arată apoi (p. 30), că Ortvyar Tivadar (Öskor”, Pozsony, 1896, p. 136) face amintire despre o descoperire, făcută pe teritoriul comunei Maidan (jud. Torontal), unde s’au aflat într-o adâncime de 6 metri resturile unei *năi feniciene, încarcata cu grâu*. Ce denota această descoperire? Ca fluviile și mlaștinile din stepa bănațeană fuseseră navigabile și că pe aceste plaiuri s-a practicat deja atunci agricultura, deoarece — continua dl. Someșan: „dass sich die ältesten in der Donauebene auftauchenden Völker von Anfang an in der Hügellage und auf der Hochfläche am Rande der Karpaten niederliessen, wo sie sich mit Ackerbau, Viehzucht und Hausindustrie beschäftigten. . . . Zur Zeit der Römerherrschaft in Dazien blieb die Ebene zwischen Donau und Theiss ein Gebiet ohne völkische und politische Bedeutung. Sie war ein sumpfiges Gebiet, das stellenweise von Flugsand bedeckt und oft langandauernden Ueberschwemmungen ausgesetzt war. Diese Erscheinungen verhinderten eine Bevölkerungszunahme und die Entwicklung des Ackerbaues”

În părțile estice ale Banatului, pe terasa pericarpatica, însă, s’a cultivat agricultura. A fost cunoscută și practică de Daci deja sub domnia lui Dromichete, învingătorul lui Lisimac (323 a. Hr.). Lanuri întinse de grâu aflase oștirile lui Alexandru Cel Mare. Iară sub ocupația romană fusese intensificată și populația constrânsă, ca să se ocupe cu agricultură, având nevoie legiunile de alimente și furaj, continuându-se această ramură de producție și de Gepizi, după retragerea legiunilor. Încât cu drept cuvânt punem întrebarea motivată: Numai Daco-Valahii, să nu fie cunoscut și practicat agricultura; să fie fost exclusiv „ein Hirtenvolk”? Că mai târziu s’a intensificat oieritul la Români, se datorește invaziei barbarilor, de groaza cărora populația s’a re-

fugiat în munți, fără a părăsi, însă, îndeletnicirea agricolă, căci cuceritorii — popoare nomade, în adevăr „Hirtenvölker” ai stepelor — aveau și ei nevoie de grâu și de alte produse agricole, făcând apel la țărănimea subjugată.

Astfel Români și la venirea Ungurilor, după ce rezistența nobilimei valahe fu strivită, ori prin ademeniri câștigată, avuse acelaș rol de furnizori. Si dl. Someșan constată: „Auf Grund der in der magyarischen Literatur enthaltenen Belege (Csánky) . . . stellt man fest, dass der Grossgrundbesitz schon im 12. Jahrhundert rumänische Dörfer umfasste. In das Banat gelangten die Magyaren erst zur Zeit der Anjouer.” (P. 54—55).

Iară în concluzie zice (p. 71): „Trotzdem man in dem auf Befehl Gen. Mercys von 1717—1725 verfassten Statistiken des Banates absichtlich die Zahl der von den Türken zerstörten Dörfer übertrieb und sie mit 343 angab, so blieben doch noch 331 von Rumänen bewohnte Dörfer, 62 serbische Dörfer und 12 mit gemischter Bevölkerung. Auf die Behauptung, dass die Ungarn vor der Türkenzeit die Mehrheit im Banat ausmachten, können wir die folgende Frage stellen: Wie kommt es, dass zu Anfang des 18. Jahrhunderts unter den 409 von Rumänen und Serben bewohnten Dörfer kein einziger ungarischer Ort ist? . . . Um sich dennoch die Dichtigkeit erklären zu können. die der Block der rumänischen Dörfer gleich nach Abzug der Türken darstellte, behaupten Szentkláray, Zsilinszky, Horman, Szekfü... die Rumänen seien in die Gebiete eingedrungen . . . 1)”

Pierzând autorii maghiari din vedere că elementul românesc a stat în permanentă luptă împotriva semilunei din sec. al XIV și astfel Turcii abia ar fi avut interes, ca să admită penetrarea elementului românesc, în număr atât de considerabil, chiar în bastioana lor firească, ce era Banatul. —

---

1) L. Brisshoff op. cit.: „Es ist nicht sicher, ob die mit madjarischen Namen versehenen Dörfer auch tatsächlich mit Madjaren besiedelt waren, denn die Madjaren, die aus dem Steppen-Gebiete Asiens kamen, sind erst allmählich zu einem Ackerbauvolke geworden.”

Adevărul este ca, în primele secole Maghiarii — până ce au trecut la agricultură — au rămas o populație nomadă, flotantă, un „Hirtenvolk” veritabil, care n’avuse așezări stabile în Banat (înafară de militari, nobili — latifundiași și dregători), neavând surplus de populație rurală, pe care să fie colonizat aci, cum foarte just observă H. W. Röhrig în lucrarea sa: „Die Geschichte der deutsch-evangelischen Gemeiden des Banats”. Ed. Leipzig, 1940: „Die damalige geringe Zahl der Madjaren für eine Umsiedlung gar nicht ausreichte”.

În definitiv pe noi, de prezent, nu ne interesează epoca anterioară sec. al XVIII, când Turcii ocupând Ungaria după bătălia dela Mohács, și-a extins dominația și asupra Banatului, de unde nobilimea maghiară s’a refugiat în Ungaria și Ardeal, iară aci au rămas numai țărani români și puțini Sârbi. Așa se explică faptul istoric confirmat că, la recucerirea cetății Timișoarei s’a aflat o populație: „Der Walachen, Raizen, Armeniern, Juden, die zu Temesvar ansässig waren”. . . cărora li s’a permis șederea în oraș²⁾. Iară în Banatul întreg nu s’a aflat, conform conscripției și a statisticeii cont. Clary, nici un singur Maghiar, nici chiar după 60 de ani dela reîncorporarea Banatului, cum rezultă din statistica lui Grisellini (Români 183.450 suflete, Sârbi 78.780, Germani 43.201. Bulgari 8683, Țigani 5272, Evrei 363.)

Dealtminteri Românul a fost totdeauna prezent și reprezenta numărul covârșitor al populației și sub Arpadieni și Angevini, adică atât înaintea dezastrului dela Mohács (1526) și după ocupațiunea turcească, cât și sub dominațiunea otomană, precum și după retragerea armatelor turcești în sec. XVII—XVIII, până în zilele noastre, cum se desprinde din statistica „Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums”, B. I., p. 214:

An.	Români	Germani	Sârbi	Unguri	Croați	Slovaci	Ruteni
1570	181639	43201	78780	—	—	—	—
1840	566230	270720	202210	59342	—	10840	—
1870	412246	338934	148769	87119	9224	12378	11513

²⁾ Schwicker op. cit. p. 52.

An.	Români	Germani	Sârbi	Unguri	Croați	Slovaci	Ruteni
1900	583938	410359	269897	194352	4762	21777	912
1910	502049	387545	284329	242152	4872	22131	2392

Totuș Casa de Habsburg nu pe Români i-a privilegiat, ci pe Sârbi, lăsând biserica ortodox-română, după văduvirea ei prin trecerea arhieriei la biserica unită, în voia bisericii sârbești, asumându-și Arsenie în 1706 — contrar canoanelor — titlul de Patriarha rascianorum, ruthenorum et valachorum, cu tendința vădita de a desnaționaliza pe Români. Astfel atitudinea prosârbească a casei imperiale nu fusese de esență confesională, nici r.u se urmărea exclusiv interese materiale, *ci tendița a fost strâpungerea frontului etnic al Românilor, favorizând elementul sârbesc*. Cu ce rezultate se vede azi, la încaierarea — pe viață și pe moarte — a Germanilor și Slavilor. Dealtminteri și diplomația maghiară urmărea acelaș scop, după ce Banatul fu retrocedat Ungariei; până în zilele noastre („Örök barátság” din 1940).

Contra acestor tendițe, contrar mușamalizărilor artificiale ale istoriei străine, am fost prezenți din timpuri imemorabile, și *am făcut istorie*, căci P. Hesse foarte just afirmă. „Die Weltgeschichte ist Bauerngeschichte”. Si stratul numeros al țărâ-nimei noastre fu prezent la toate cotiturile istoriei.

Astfel Schwicher în op. cit. p. 71 zice: „Die Bewohner des Temeser Komitates und wohl auch des Komitates Krasso und der ganzen Gebirgsgegend waren zur Zeit König Ludwigs I. Walachen” (1373). Iara la p. 79 relevă faptul că, regele S’gismund organizând în 1432 arondările militare, ordonă că Valahii, Slavii etc. cu oamenii lor să formeze o armată. La p. 99, recunoaște că, până la regele Matia, Valahii din Ardeal și Ungaria aparțineau Mitropoliei din Principate, *în semn că aveau o organizație bisericească proprie*. Iară faimosul istoric italian al lui Matia în lucrarea sa renumită: „Rerum Hungaricarum” zice: „Dieses Banat gründete König Andreas II. im Jahre 1209. Es war von Walachen bevölkert”¹⁾.

1) Că Români au fost prezenți și au făcut istorie, se constată și din faptul că, la asediul Timișoarei în 1557, Turcii aruncau scrisori în

Dealtcum Turcii, cu simțul lor politic foarte dezvoltat, au cunoscut bine situația etnică din Banat. Astfel în decursul asedierii Timișoarei, Begler-Begul a adresat un mesaj către națiunea săsească, a Secuilor și a *Românilor*, fiind aceștia pretutindeni în Ardeal-Banat foarte numeroși. Un alt document din 1586 ne destăinuiește prezența Românilor în Banat, adresându-se Sigismund Báthory către Români și Sârbii din Banat, îndemnându-i la revoltă împotriva Turcilor. Și în adevăr Români pleacă sub conducerea Vlădicului Todor a lui Doțian (Dochian?), a lui Ioan dela Lugoj și Căpitan Iancu. Schwicker îi caracterizează: „Tollkühne Helden” (p. 190).

Dar am fost prezenți și în altă formă, căci cine a dat alimente și furaje cuceritorilor Unguri, Turci; cine a dat mână de ajutor la canalizarea și îndiguirea apelor, după recucerire; cine a muncit în sudoarea feții la ridicarea cetăților, la repararea meterezelor, la întocmirea drumurilor, defrișarea pădurilor, daca nu țaranul român? . . .

După recucerirea Banatului Maria Terezia a dispus exproprierea tuturor fostelor moșii nobiliare, precum și a pământului întreg pe seama Casei Imperiale, savârșind un act de forță împotriva cetățenilor ei proprii. Caci nu s'ar putea obiecționa gestul imperial, dacă exproprierea se făcea în interesul țării-mei și al coloniștilor; cum, însă, s'a facut în interesul familiei Habsburge; deci, tot în favoarea unui mare feudal, s'a savârșit un act ilegal, demn de a fi pus alături de procedeul Sultanilor. Deși Sultani donau aceste moșii dignitarilor și ostașilor mari din imperiul otoman, precum Habsburgii au facut afaceri cu averea altora. Și zice Leo Hoffmann în lucrarea sa: „Kurze Geschichte der Banater Deutschen”. Ed. Timișoara, 1925, p. 71: „. . . so muss man zugeben, dass die Kolonisation des Banates

---

limba română, în varful săgeților, provocând pe apărători să se predea. Dr. Nic. Ilieșu: Timișoara, Monografia istorică. Ed. 1943, p. 27, cu trimiterea la Czimmer Károly: „Temesvár megvétele”. Budapesta, 1893, P. 51.

mit Deutschen für den Monarchen eine sehr glückliche Unternehmung ist" . . . — căci și coloniștii plăteau arândă și diferite contribuțiuni.

Că Banatul n'a fost așa de devastat, derăpănat și depopulat, rezultă și din faptul că, în 1761/1762 — când abia fură colonizați 43.000 suflete germane, care se luptau cu greutatea începutului — exportul atinsese suma de 1,083.114 Fl. aur și importul 558.727 Fl.¹⁾ Evident datorită economiei organizate a Românilor majoritari, deoarece gospodăriile coloniștilor s'au prăpădit în războiul turco-austriac din 1737—38.

Dar mai avem și un alt martor: pe Grisellini, care afirmă în lucrarea sa în 1780, adică 60 de ani după recucerirea Banatului, că Timișoara, Lugojul, Biserica-Albă și Mehadia, sunt cele mai frumoase așezări în toată Monarchia.²⁾ Este de neînțeles că, abia după 60 de ani, foarte agitate, să se fi ridicat Banatul în așa măsură, încât concura cu restul Monarhiei.

Cât privește problema depopulării — mult afirmată de istoricii străini — trebuie să facem trimitere la conscripția administrației austriace din 1717, conform căreia s'ar fi aflat 662 comune cu 21.289 case. Iară în 1723—25 s'a întocmit o hartă la ordinul guvernatorului general Mercy, în care se arată 559 comune locuite și 333 nelocuite. În total, deci, 892 comune. Contradicția este evidentă și leșne de înțeles, dacă luăm în considerare situația precară, în care s'a încercat această numărătoare, după un războiu crâncen, în mlaștini, cu drumuri distruse, cu o populație speriată și refugiată în munți și păduri; recensământ executat de niște organe administrative neglijente (facem trimitere la constatările împăratului Iosif II.), pornite împotriva Românilor, cu ținta impusă de autoritatea superioară, ca să prezinte pe Români și satele lor cu număr redus și părăsite, având dela început întocmit un plan de colonizare. Nu ne miră, deci, că s'au aflat 333 comune nelocuite, deoarece populația băștinașă

---

1) H. Herrschaft: Das Banat. Ed. Berlin, 1942. —

2) Fr. Grisellini: Geschichte des Tamesvarer Banats. Ed. Viena, 1780.

s a refugiat, cum ne relatează Grisellini în op. cit. p. 90 și Szentkláray la p. 203.¹⁾

Toate aceste date sunt ipotetice, cunoscând greutățile unui recensământ de pe acele timpuri, când nici azi, cu aparatul și tehnica modernă, nu se poate conta la date precise.²⁾ Astfel și numărul de 25.000 suflete, la câte evaluiază unii populația în momentul recuceririi, precum și totalul indicat de alții în 50.000—100.000 suflete, sunt efemere, deoarece se lovesc de calculația lui Grisellini, care evaluiază populația întregă, pentru anul 1774, la 450.000 suflete, deși colonizarea în stil mare a Germanilor atinsese pe atunci abia 43.000 suflete.³⁾

Însă, nici statistica lui Grisellini nu e reală, cum foarte bine constată Leo Hoffmann în op cit.: „Griselinis Angaben sind wahrscheinlich zu tief gegriffen”.

Dar nu numai șesul era locuit de Români, ci chiar și Timișoara, cum ne relatează I. N. Preyer. Astfel în cele patru cartiere au fost 8775 Germani, 3807 Români, 2346 Unguri și 1770 Sârbi în anul 1817.⁴⁾

Însuși *Schünemann*, este nevoit a recunoaște că, în părțile înuntoase s'a menținut o continuitate a populației și sub ocupa-

---

1) Szentkláray Jenő: Száz év Délmagyarország újabb történetéből. Ed. Budapesta. 1870: afirmă că, controlând harta lui Mercy, aflașe 629 sate locuite și numai 34 nelocuite coroborând harta cu datele conșcripției fiscale. (p. 33—34).

2) Konrad Schünemann în lucrarea sa: Oesterreichs Bevölkerungspolitik. Ed. Berlin: zice că, recensământul de atunci nu este exact, deoarece **Români**, s'au susstras dela conșcripție.

Este interesant de reținut că, Buchmann K. în op. cit. enumără satele în 1890 și află: 468 sate românești, 149 germane, 105 sârbești, 53 maghiare, 6 slovace, 6 bulgare, 4 croate, 7 crașovene, 7 cehe, în total 805 sate, deci mai puține ca în 1723.

3) Handwörterbuch (op. cit.) dă numărul catolicilor din Banat în 1763 la p. 224: 24.000 Germani, 1500 Unguri, 7500 Bulgari.

4) Johann N. Preyer: Monographie der königl. Freistadt Temesvar Ed. 1852.

șia turcească.¹⁾ Iară E. Schimscha ocupându-se cu situația Banatului după recucerire zice: „Die Praedien waren Nutzungsgebiete reicher Viehzüchter-Familien, meist serbischer, auch griechischer Nationalität.” (P. 44).

Deci, nu Români erau acel „Hirtenvolk”, ci în prim rând Sârbii. Precând despre Români afirmă Schwicker în op. cit. că practicau agricultura „nach alter Väterweise“.²⁾

Schimscha, mai constată că crescătorii de animale s’au opus colonizării, temându-se că, se vor reduce teritoriile apte pentru pășunat. Urmarea fu că, administrația locală, *indeosebi sub îndemnul cont. Villana Perlas*, a pus piedici colonizării în pre-diile din șes, fiind mituită. *Astfel chiar organele oficiale împiedeau dezvoltarea agriculturii.*³⁾

Dealtminteri acest autor zice despre Români: „Da sie im Flachlande wirtschaftlich sehr gut vorwärts kamen.”

În semn, că nici șesul Banatului n’a fost așa de păraginit sub Turci. Și nimica nu dovedește mai grăitor lipsa veracității cu privire la mult colportată depopulare a Banatului ca oferta făcută de imperialii Turcilor după pacea dela Carlovița (1698), pentru devastarea completă unei fășii dealungul Tisei, creiând astfel un vacuum între cele două imperii. *Propunerea însă, fu cu indignare respinsă de Turci, ca contrară legilor lor, care prescriu impopulare și nu depopulare.* Colonizând chiar marele vezir Rasin peste 8000 familii sârbești, în 1705, lângă Timișoara.⁴⁾

---

¹⁾ Op. cit. constatând autorul totodată că, în urma războiului din 1737-39: „Die deutschen Kolonien gingen bis auf wenige Reste zugrunde”. (P. 74).

²⁾ În Topographisch-statistisches Archiv des Königreichs Ungaren. Wien. 1821. J. von Csaplovici afirmă că: „Die Bearbeiter der Weingärten der Meneser Gegend sind durchaus Walachen. *Uralte Bewohner.* Weiber arbeitsam. Vezi A. Veress op. cit. pp 229, 262.

³⁾ Ernest Schimscha: Technik u. Methoden der Theresianischen Besiedlung des Banats. Ed. Leipzig. 1939.

⁴⁾ Schwicker op. cit. p. 269.

Iară Handwörterbuch recunoaște la p. 220: „Die Türken suchten im letzten Jahrzehnt ihrer banatischen Herrschaft durch Agrarreform und eine lebhaftere Ansiedlungstätigkeit... das Land neu zu bevölkern.“

Și argumentul acela al multor istorici straini, că satele erau compuse din nește bordeie („elende Hütten”) este gratuit, deoarece din conscripția austriacă se constată d. e. ca în Sârbova au fost 52 de case, în Chevereșul-Mare 75, în Dragșina 40, în Uliuc 100, Icloda 50, Vucova 65, Racovița 40, Dragoești 80, Ohaba 40, etc., toate în șes; comune locuite de Români, cu așezări stabile, ocupandu-se cu agricultura și creșterea vitelor. Sa fi fost, deci, în sec. al XVIII-lea „ein Hirtenvolk”?

Iara Leo Hoffmann în op. cit. zice ca, printre autohtoni fusesera foarte mulți țărani bogați. Totodată reproduce lista caselor din „Aufsatz vom Jahre 1783”, din care se evidențiază că, Sarafola avea 419 case, Igrîș 289, Checea 203, Pesac 184, Cerneteaz 205, Hodoni 177, Secusigiu 200, Mănășiur 240 Chesonț 301, Unip 221, Ghilad 1236, Jebel 822; tot atâtea comune în șesul provinciei. 60 de ani după recucerire.

La fel se desprinde această prosperitate a populației băștinașe și din impunerile pe anul 1814, fiind Blajova impusă cu 419 Fl., Beregsăul cu 2910, Ghiroda cu 684, Costeiu cu 3876, Chevereșul cu 1605, Cerneteaz cu 2066, Fibiș 2241, Varădia 4077, Ghilad 6612, Liebling 4084, Săcălaz 2969, Iarmata 4197, Orșoara 3195, ca să nu amintim decât pe cei cu sume mari. (P. 99—100).

Dar și mai concludent este bugetul oficial al regiunii pe anul 1728 (12 ani după realipire), în care figura producția de cupru în valoare de 287.000 Fl., a argintului cu 22.184 Fl., a sticlăriei cu 5400 Fl.

Foarte interesante sunt contribuțiunile pentru armată, cum ne arată Hoffmann, la p. 9. Astfel în 1732 districtul Timișului a plătit 34.300 Fl., al Ciacovei 80.000, al Vârșeuului 35.000, al Pancovei 25.000, Orșova (cu Almăjul împreună) 31.506, Palanca 51.000, orașul Timișoara 1500. iară contribuția totală a familiilor germane era în sumă globală 15.000 Fl.¹⁾

---

¹⁾ Gr. Popiți: Date și documente bănățene. Ed. Timișoara. 1939. Publicate după arhiva veche militară.

Dar să revenim din nou la problema depopularii atât de des ventilată. Și ca să fim mai expliciti, facem trimitere la studiul D-lui Nicolae M. Popp, publicat în volumul VII al Institutului Geografic, p. 348, unde autorul se ocupă cu organizația administrativă între anii 1769—1772 din cele 11 districte, constatând în timpul lucrării lui Korabinsky din 1786 și a hărții militare din 1772, că din cele 635 localități pomenite, naționalitatea nu e arată decât la 363 comune, dintre care 208 fuseseră românești (51%), 34 sârbești, 24 germane și o singură comună maghiară. În 58 este o populație amestecată, cu majoritate românească. Fără cele 178 comune, aproape în întregime românești, din districtele Caransebeș, Orșova, Lipova. Trebuie menționat că anterior acestei arondări deja Carol VI, a împărțit granița cu 110 comune în generalatul graniței militare, când în regiunea Mehădiei aflăm 8 sate cu 886 familii românești, în Valea Dunării 12 sate cu 696 familii românești și 240 familii sârbești, în sesul graniței 17 sate cu 987 familii românești și 1910 familii sârbești, în Almăj 13 sate cu 1908 familii românești și în Craina Timișului 2 sate cu 787 familii românești.

Și pentru a ne edifica și asupra situației din stepa Banatului (Heide) notăm — după Korabinsky — satele indicate ca locuite de Români. Baschorsch cu 114 familii, Belinz: 214, Berekatza: 40, Bucovăț: 93, Comlosch: 485, Cschernetheaz: 103, Dubosch: 168, Firitház: 134, Fischkut: 133, Gertianosch: 87, Giroda: 94, Iessvin: 202, Ikloda: 66, Kader: 150, Keppet: 144, Keversch: 182, Kischoda: 158, Klein Sent Miklos: 152, Sigeth: 121 Moschniza: 235, Murany: 111, Petermann: 132, Petrovasella: 119, Remetea: 71, Andrasch: 514, Schibaly: 110, Türk. Sakosch: 252, Ungr. Sakosch: 521, Schag: 101, Schebel: 724, Schöndorf: 183, Sekuschit: 274, Silasch: 290, Sinersek: 105, Stamoza: 113, Topolowitz: 143, Tragschina: 131, Ujpetsch: 142 familii.

Iară cât privește întrebarea pusă de Dl. Hockl, cu referire la evacuarea benevolă, ori forțată, ne dă deslușire precisă chiar împăratul Iosif al II-lea, care în 1768 constată personal: „Valahii sunt rău tratați; de mulțori sunt constrânși, ca să-și cedeze

casele și intravilanile lor altora ... în consecință mai bucuroși emigrează”.

Wörterbuch (la care s'a făcut trimitere mai sus) p. 223, 227, 229, afirmă: „Wo sich seit dem Türkenkriege neben den Deutschen auch Nationalisten niedergelassen haben, war es um Platz zu schaffen, notwendig, diese anderswohin zu verpflanzen ... Dafür wurde bestimmt, dass das Gebiet zwischen den Flüssen Maros, Theiss und Bega von den Nationalisten ... geräumt werden sollte”.

Ori la Săcălaz:

„Wo rumänische Ansiedler (?) entfernt werden mussten”.

La fel *H. Herrschaft* în op. cit. p. 224: „... sorgte man von Wien aus, dass die rumänischen Hirten von den Siedlungen der Deutschen weggamen”.

Aidoma Buchmann în op. cit. p. 55: „Utasitást kapott az adminisztráció arra is, hogy a marosmenti románokat a torontálmegyeyi Elek és Torák pusztán helyezze át.” (Vezi și *Bodor* op. cit. p. 18.)

Dealtminteri și *Schimscha* în op. cit. p. 34 confirmă: „... die zuständigen Stellen zwangsläufig in der Absicht übereinstimmen, dass die ins Auge gefasste Gebiete von den Walachen nach Tunlichkeit zu räumen ...”

Că evaluarea averilor la cei evacuați cum s'a făcut, ne destăinuiește tot *Schimscha* cu ocazia evacuării comunei Săcălaz, fiind răscumpărate 10.324 pomi fructiferi cu 817 Fl. recunoscând: „Ein sehr geringfügiger Beitrag, der durch den Erlös einer Ernte herein zu bringen war.” (P. 40).

Nu continuăm imensul material documentar, ci vrem numai să constatăm că, evacuarea n'a fost benevolă.

Înainte-ce am trece la capitolul III, în care vom examina, dacă Româniilor sec. al XVIII-lea în adevăr au fost un „Hirtenvolk”, trebuie să răspundem și la acea aserțiune a autorului că, Româniilor nu ar fi reacționat față de tratamentul aplicat lor (p. 262); apoi atitudinea Româniilor în războiul austro-turc din 1737 este concludentă, când acești dușmani implacabili ai Tur-

cilor au făcut cauză comună cu păgânii (!) împotriva armatelor imperiale. -Dându-și mai târziu Casa de Habsburg (sub Iosif) seamă de greșala săvârșită, revine la un tratament mai dulce, recâștigând încrederea Românilor, încât la finea secolului Viena le-a încredințat lor apărarea graniței Dunărene.

CAP. III.

Fără a ne pierde în negura trecutului, lăsând la o parte situația Daco-Românilor din epoca imigrațiunilor barbare — epoca obiectiv și documentat tratată de Dl. Prof. Dr. Victor Motogna ¹⁾ ținem totuș să menționăm rolul precumpănitor al *nobilimei valahe* din evul mediu, încadrată în cele 8 districte din sudul Banatului (Lugoj, Sebeș, Mehadia, Almăj, Crașova, Bârzava, Comiat și Ilidia), precum și în cele 5 districte valahe din județul Timiș (Siogyja, Swpan, Mănăștur, Bosar și Margina) și înzestrată de regele Sigismund și Ladislau V cu privilegii speciale, cum rezultă din documentele publicate de Dl. profesor Motogna²⁾. *Decretând regele Ladislau că nobilii români din cele 8 districte sunt pe deplin asimilati cu nobilimea regatului ungar, bucurându-se, pe baza diplomei din 1458, de o deplină auto-*

---

1) Prof. V. Motogna: Banatul Românesc în epoca migrațiunii popoarelor barbare. Revista Institutului Social B. C. Nr. Iulie—August. Buletin Istoric 1943, p. 31.

2) V. Motogna: Contribuții la Istoria Românilor bănățeni în evul mediu. În acelaș Nr. al Revistei, p. 6 17 și 2—30. Tot Dsa face amintire de bula papală din 1345, în care se vorbește de nobilibus viris Alexandro Bassarabi et aliis iam nobilibus quam popularibus Olachis Romanis, fiind vorba de Nicolae principe de Remecha, Ladislau voevod de Biviniș, Sanislau de Syppack, Aprozie voevod de Zapus etc. Dealtminteri și lista Cnezilor din Banat dovedește că, Români erau foarte numeroși. (Revista Inst. Soc. Buletin Istoric Nr. Nov.—Dec. 1943, p. 309). Pe când Maghiarii, împreună cu Cumanii asimilați, fuseseră puțini, ce ace rezultă și din lista dijmei papale, publicată în Monumenta Vaticană, Seria I. Tom. I, p. 145—164, fiind acolo amintite 120 localități dintre care abia 20 aveau parohii catolice. În alte comune românești era și câte un preot catolic la sediul moșierului ca-

mie teritorială, zice Dl. Motogna (p. 8). Ceea ce rezultă și din diploma din 1369, în care se vorbește de *Universitas Keneziorum et aliorum olahorum de districtu Sebes*.

Iara în 1391 banul Severinului convoacă „nobiles et Knezos” din districtele Șebeș, Lugoj, Comiat, ca să se judece procesul nobilului român Bogdan, deoarece litigiile se judecau în adunari obștești și anume: „*iuxta antiquam et aprobatam legem destructum volachicalium universorum*” (p. 11). Ceva mai târziu s'a ivit marele condotier român Ioan Huniade, care a trăit cu familia sa aproape exclusiv în Banat, apărând granița ungară, împreună cu nobilii români și oastea sa glorioasă, compusă în majoritate din Valahi, fiind sprijinit și de numeroși nobili r mâni din Satu-Mare și Maramureș¹).

După dezastrul dela Mohács (1526) s'a schimbat situația, deoace nobilimea română s'a refugiat, împreună cu cea maghiară, și poporul de rând a rămas, cu popii și bisericile sale, concentrându-se toată viața spirituală în jurul altarului, iară cea economică în gospodarie proprie, deoarece Turcii aveau nevoie de hrană, fără a se sinchisi de viața religioasă a supușilor lor, cum foarte just observă Dr. Franz Thierfelder²): „*Anderseits hielten es die Osmanen nicht für der Mühe wert, die christ-*

---

1) Vezi Dr. C. Groșorean: Pe marginea unor monografii German din Banat. Extr. din Revista Inst. Soc. B. C. Nr. Ian.—Apr. 1943. P. 152.

2) Dr. Fr. Thierfelder: Der Balkan als kulturpolitisches Kraftfeld, Ed. Berli, 1940. P. 12.

---

tohic. Vezi Dl. N. Ilieșu: Timiscara, Monografia Istorică, Vol. I, ex. 1943. Dealtminteri, situația reală se evidențiază și din harta publicată în lucrarea lui Koloman Juhász: „Die Stifte der Tschanader Diözese im Mittelalter” reproducă în Rev. Inst. Soc. B. C. an. 1942, p. 705, constatându-se că mănăstirile catolice în sec. XII—XIII, erau plasate lângă Mureș, abia trei erau lângă Beghieu și una la Bârzava (în 1220). —

Prețioase informațiuni ne dă și dl Dr. A. Veress în op. cit.: Astfel la p. 227 vol. I. citează din: „Manuale Jurisperitorium Ungariae” lui I. Szegedi, Claudiopolii, 1751: „Demetrius Kassai, Nob. Vala-

lichen Völker planmässig zu vertürken und liessen ihnen, wenn auch in beengtem Umfang, Kirche und Sprache, als letzte Träger ihrer nationalen Ueberlieferung”.

Așa se explica faptul că Românii și-au menținut limba și biserica, așa se explică îndeletnicirea lor agricolă, deoarece până trăiau sub stăpânirea feudalilor români, aveau să muncească pentru acestia pământul, căci nobilii posedau imense moșii — cum rezultă din documente — și aveau conace în satele ce formau proprietatea lor, iară Românul iobag era nevoit și el să aibe stabilitate, așezare fixă, căci altfel nu putea munci pământul feudului. Nu era deci, „*ein Hirtenvolk*”. Când Turcii au ocupat Banatul, expropriară moșiile nobililor, dar lăsau pe țăran ca să muncească pământul. Mai mult au și împroprietărit chiar țărănimea pe loturile lor, devenind astfel proprietara bucății sale de pământ. Cum și când să se fi transformat țărănul bănățean dintr'un agricultor într'un cioban nomad? Turcii doară n'aveau neovie numai de vite și oi, ci și de hrană și furaj, aât pentru armată cât și pentru cetățî. In consecință logică: ar fi tolerat ei un păstorit nomad, care periclita și siguranța și drumurile, într'o epocă de bătălii permanente și surprinzătoare?

Dealtminteri Dl. prof. univ. *Alexandru Borza* constata foarte logic: „*Cultura pomilor presupune o viață sedentara, așezări de sate statornice, continuitate în cultură. Nomazii și popoa-*

---

chus Kassicensis ex Comitatu Szolnok interiori, Georgius Velkány Nobilis Valachicus Balasfalviensis ex Comit. albensi.”

La p. 265, vol. I. se face amintire de lucrarea lui N. Schmith (ed. Tyrnaviae. 1768) care tratează în Tom. II, Ferdinandus I Rex. Hungar'ae, insigne edit testimonium nobilitatis Olahianae, 1548. La p. 161, vol. II. In „Stemmatographia nobilium familiarum regni Hungaria”. . . de A. Lehotzky. Posonii. 1796. Din cuprins: Dragffi a Dragomero Olaho, eiusque filis Balk de Szás beregh, Comite Maramures et Szatmar 1387. — Mailad (mai târziu Majláth) Stephanus de Szuny ghszegh, 1512. ex. Matthia Bojaro Valacho natus.

Oláh Nicolaus grechi — Episcopus Strigoniensis ex sorore Joannis Hunyadi descendit. —

La p. 218, vol. II. Compendium Generalis Statisticae Imperii

rele migratoare nu duc cu sine nici cunoștința fructelor și cu atât mai puțin numele lor străbun”. — Ori Dl. Valeriu Sotropa, ne arată toată nomenclatura limbii noastre, de origina latină, referitoare la agricultură¹⁾.

Dar să trecem la alte documente și mai grăitoare: *la existența bisericilor ortodoxe din sec. al XVIII-lea*. În privința aceasta ne dă lămuriri exacte Dl. prof. Nicolae Corneanu, în lucrarea sa voluminoasă: „Monografia Eparhiei Caransebeșului”, în care publică istoricul celor 394 parohii cu *fotografia fiecărei biserici*, încât oricare cercetător are posibilitatea, ca să controleze exactitatea datelor la fața locului. Din acest splendid material documentar reproducem următoarele date:

Biserica din *Agadici* (jud. Caraș), a fost ridicată în 1772. — *Apadia* a fost proprietatea familiei rom. Bizerea în 1433 (Pesty); zis și *Apagia*. — *Bătești* (lângă Făget) avu o biserică veche de lemn, zugrăvită în 1783 de Stefan Popovici și Gheorghe Diaconovici din Vasiova. — *Brebul* (Car.) în consript. 1817: 82 case, Biserica zidită la 1791, sfințită de episc. Ivanovici de Sacabent. — *Broșteni*, (Car.) biser. zidită în 1778, sfințită la 31 Oct. 1792 de Ivanovici de Sacabent. — *Bucovăți* (jud. Tim.-Tor.) bis. zidită înaintea anului 1785. În 1777 parohia fu reorganizată,

---

1) Prof. A. Borza: Corelația dintre Flora României și poporul Român. Rev. inst. Soc. B. C. (Buletin Istoric) Nr. Nov.—Dec. 1943 p. 164.

V. S. tropa: Viața Românilor în evul mediu. În același Nr., p. 173

Austriac de A. Faber, M.J. Mosoni 1818. În cuprins: În Hungaria et Transylvania ceterum nobiles Valachi, —

La p. 215 și 222, Lucrarea lui N. Kovacsics din Pesta, 1817. În cuprins: Subreptitia Valachorum Privilegia cassantur: 1635 art. 40. — 1659 art. 90 et. 1651 art. 64. — Iară în lucrarea aceluiași autor din 1818 se află în indice :

Valachi qui lucrum camerae non solverant ad ejus solutionem non compellantur. 1459 art. 12. Ad exercitiationem connum ventur, et more consueto exercituent. 1459 art. 32. Ob-ervabuntur de b's Constitutiones annorum 1604 art. 14, 1608 art. 9, 1613 art. 29 et 1647 Dipl. Inaug. § 7.

dela această dată are matricole. — *Caransebeșul*, sediul celor 8 districte valahe, opidum al nobilimei române încă în 1290. Românii avusesera încă în sec. XV-lea 5 preoți Iară Schwicker recunoaște că, a existat o episcopie înaintea venirii lui Csernoievics. În 1738, a fost preot Ioan Popescul. În 1759, episcop Ioan Georgevici așează o piatră comemorativă în pristolul bisericii. Biserica Sf. Gheorghe a fost sfințită în 1796 de episcopul Ivanovici de Sacabet. Iară biserica Sf. Ioan fu sfințita în 1781 de episcopul V. Popovici. *Câlnic* (Car.) se amintește deja în 1699 „Câlnicu”. Marsigli îi zice Colnic. Biserica s'a zidit în 1799. „Câlnicu” Marsigli îi zice Colnic. Biserica s'a zidit în 1799. — *Cârpa* (Sev.) în 1775 devine sediul mai multor sate „Leibcompagnie” din regimentul româno-ilir. — *Ciclova-Montană* (Car.) Biserica s'a zidit în 1783, sfințită de episcopul Vichentie Popovici. — *Cornea* (Sev.): Biserica zidită în 1779 de vestitul proto-pop *Nicolae Stoica de Hateg*, zugrăvită de Dimitrie Popovici și Mihai Velceleanu. — *Corneareva*: Biserica s'a zidit în 1797 de preotul Nestor Popescu. — *Coșteiu* (Car.): are 100 case în 1717 Biserica zidită în 1783. — *Crivina* (Sev.): Biserica zidită în 1678. — *Drencova* (Car.): Biserica zidită în 1795. — *Doman* (Car.): biserica zidită în 1782. — *Domășnia* (Sev.): Biserică zidită în 1807. Pictura de Dimitrie Turcu în 1834; au adus chiar și un ar

---

Și pentru a ne edifica asupra acestui popor de „ciobani”, facem trimitere la „Codex Diplomaticus Hungariae . . .” a lui G. Fejér, Ed. Budae, 1829. Din care mentinem următoarele documente:

Anul 1334: Gregorius IX Walachus Graeci Ritus inter Cumanos habitantes, ad unionem per Belam regem compelli iubet.

Anul 1252: Terra Olachorum de Kirtz — An. 1263: Decimis Sicolorum et Olachorum. — An. 1283: Possessio Olahteluk in comitatu Eghoriensis. — An. 1291: Andreas Slavoniae dux pro reformatione status nobilibus Saxonibus, Syculis et Olachis in partibus Transylvaniae apud Albam Iuliae congregationem celebrat. — An. 1292: Aqua Kalystha Valachycza in Croatia. — An. 1322: Valachis monasterii de Kerc. An. 1359: Ludovicus rex Hungariae Karapath Stanislai, Negie Wlanyk, Nic lai et Ladislai, filiorum Ladislai, filii Zovna Olachorum etc. . . donata possessione Rykas, iuxta fluvium Kystemes . . . — An. 1359: Ludovicus . . . Dragus filii Gyulae, fidelis sui Olahi . . .

hitect din Viena. — *Dragomirești* (Sev.): Biserica de lemn a'n 1754, sfințită în 1756 de episcopul Ioan Georgevici. — *Fencs* (Sev.): Biserica veche de lemn este înaintea anului 1770. — *Fizes* (Car.): în 1717 avea 110 case. Biserica s'a zidit în 1758—53, când a fost sfințită de episcopul Ioan Georgevici. — *Forotic* (Car.): biserica zidită în 1743, și sfințită de episcopul Isaia Antonovici din Caransebeș, în ziua Pastilor, fiind primit cu o trăsură trasă de patru cai. — *Gârbovăț* (Car.): Biserica zidită în 1789. Se păstrează la parohie două protocoale ce cuprind toate circularile episcop. dela 1799—1852 și General Pardonul împărătesc. — *Gătaia* (Tim.-Tor.): Biserica zidita la 1794—1797. — *Giulvaz* (Tim.-Tor.): Satul e sistematizat în 1751. Era proprietatea familiei macedo-română Dadan Năum și Constantin, îngropati aci în biserică, pe care au și ctitorit-o în 1725—1730. (Mai târziu familia a fost nobilitată Dadanyi). Matricolele dela 1709 sunt românești. — *Giurgiova* (Car.): Biserica zidită în 1770 sub preoții Iancu Marta și Marcu Ivanovici. A sfințit-o episcopul Vichentie Popovici în 1775. — *Globurău* (Sev.): Iosif al II-lea trece prin sat, unde a fost o companie grănicerească în 1773. In urma ordinului său se zidește biserica în 1776 în stil catolic. Până atunci

---

— An. 1362: Ludovicus rex Hungariae d'lectum Olachorum, comitem Ladislaum. filium Musad de Almas, in distr'ctu castr'i Deva residentem, servitorum merito . . . nobilitat. — An. 1363: Ladislaus filius Musath in possessione vocatal in comit. Hunyad. — An. 1366: Blaci de villa Petri aquae ferut, ut territorium suum **ultra mille** annos possedunt. — An. 1369: Andreas Johannes et Lad'slaus, filis Philippi de Choban . . . (evident: c'ohan) — An. 1374: Valachi in comitatu seu districtu de Tmeskuz. — An. 1377: Olachi ecclesiae Albensis Transilvaniae. — An. 1377: Ludovico rex Hungariae civitati Kolosvar confert villam Valachorum, in sylva praedicti civitatis sitam, ubi viginti Valachi pro custodia viae positi et locati existunt — An. 1381: Olachi Scibinicenses. — An. 1383: Maria regina Hungariae munus Knezii Olachorum comitatus Zathmar filiis Stanislai waivodaie Valachorum sub obligamine medietatem collectarum quinquagesimalium sibi dependendi, iurc perpetuo confert. — In 1383: Concordia inter communitates Saxorum ac Valachos de Helta. — In 1387: Sigismund rex Hungariae Ivan Olacho (filii Dragumery, filii scilicet sororis uterinae

a fost o veche biserică de lem. — *Gornia* (Car.): Biserica zidită în 1795. Târnoșirœa s'a făcut de episcopul Iosif Ivanovici. Pictura de Axentie Ivanovici în 1818. — *Grebenăț* (Iugoslavia): Biserica zidită în 1722, din nou sfințită în 1795. — *Greoni* (Car.): Biserica sfințită în 1777 de Episcopul Vichentie Popovici. — *Gaz* (Sev.): în valea Bistrei. Biserica zidită în 1790, sfințită atunci de episcopul Iosif Ivanovici. Fundamentul vechii biserici se vede și astăzi în țarină. — *Iertof* (Car.): Are parohie întemeiată în 1778. Școala confesională din 1795. — *Ilidia* (Car.): Sediul distr. valah din sec. XIV. Avu trei parohii în 1779. Biserica veche sub Turci era din nuiete, în locul ei s'a zidit cea nouă în 1797. — — *Jitin* (Car.): Biserica veche de lemn au primit-o dela Ticvaniul-mic, care o cumparase dela Măidan. — *Jupalnic* (Sev.): Centrul organ, confinio-militar sub Papilla în 1769 cu 35 comune. Iosif al II-lea lărgeste districtul în 1774 încă cu 32 sate: a fost sediul batalionului grăniceresc. — *Jupani* (Sev.) a fost dăruita la 16 Decembrie 1599 de *Mihai Viteazul* la doi nobili Sub Turci apoi și după retragerea lor, a fost centrul unui ober-

---

Magnificorum virorum Balk et Drag waivodae) . . . castrum Huszt pertinentes donat. — În 1388: Capitulum Nitriense de iure quantalio dominae Margaretae, consors magistrī Petri dicti Oláh de Dyek. — În 1392: Sigismund castrum Kewwar, quod olim Ludovicus rex Magnus Balk et Dragh waivodis contulerat novo donationis titulo confirmat. — La 1394: Kneziatos silvae Leznok ad castellum Deva pertinens, Dobra Oiaho suo filii Iwan, per Sigismundum collatus. — În 1399: Stiborius waivoda Transylvanus . . . nobilibus tam Ungaris, quam Ola his. — Anul 1415: Andreas de Olah homo regius in Zala. — În 1439: Albertus rex Hungariae Ioannem et alterum Ioannem ambos filis Olah de Hunyad Banos de Sewerino possessionibus donat. — La 1440: Donatio Wladislaw I regis Hungariae super possessionibus . . . in comitatu Huniadiensis . . . pro utroque Ioanne filiis Voyk de Hunyad, Banis Zewriniensis. —

Iară dl prof. Traian Popa în studiul său: Români din Banatul medieval, ne dă istoricul familiilor nobile valahe din Banat: Familia Baciū, Cnezul Bracan (Bratfan), Cnezii Dobrota și Lucian, Fam. voevodului Bogdan, Fam. Socol, Fam. Valea, Neacșu etc. Vezi Rev. Inst. Soc. B. C. Buletin Istoric Nr. Nov.—Dec. 1943.

chinez. Sub oberchinezul *Gavril Guran*, s'a săpat canalul Be-
gheiului. Acesta a ctitorit bisericile din Jupan, Sudriaș, Teme-
șești și Lugoj. Biserica veche s'a dărâmat în 1883. — *Jupănești*
(Sev.): Biserica foarte veche din lemn de stejar (trunchi groși
de 1 mtr). Anul nu se știe. — *Lăpușnicul-Mare* (Car.): Biserica
zidită în 1770 sub Oberchinezul Goșa Vuc. Sfințită în 1779 de
episcopul Vichentie Popovici. — *Lugoj*, Centrul (oppidum) no-
bilimei române. Se face amintire deja în sec. XIV. Sediul unui
district valah. Principele Gavril Bethlen în 3 Aprilie 1609 re-
confirmă privilegiile districtelor valahe, acordate de Ladislau
V-lea (Cumanul), recunoscând și blazonul dat orasului de regina
Isabella în 1551. Pesty Fr. zice în *Krassóvármegye tört. p. 327*:
„în 1557 primjudecător în Lugoj e Anca Gașpar, consilier Luca
Petru, Bugariu Mihai, Margina George, Fătul Lațcu, Toplița Ge-
orge, Matei Blaj, Vlad Balint, Vaida Mihai, și Bucur Nicolae.” —
Biserica cu două turnuri a fost zidită în 1759—1766 sub proto-
pop Petru Popovic, ajutat de socrul său obercneazul Gavril
Guran. Pictura tot atunci de „Stefan Zugravul”. In curtea bise-
ricii s'a păstrat turnul și portalul bisericii vechi. — *Lugojel*
(Sev.): Biserica s'a sfințit la 14 August 1777 prin Vichentie Po-
povici. — *Marcovăț* (Iugoslavia): In 1734 am avut acolo școală
primară datorită stăruințelor obercneazului Aurel Ogrin. —
Margina (Sev.): aparține moșiei lui I. Huniade. Anterior Ludovic
cel Mare donează satul, în 1365, *nobilului valah Carapeci*. Apoi
devine sediul unui district valah (din cele 8). In 1439 era acolo și
o cetate. După moartea lui Matia trece satul în posesia lui Gh.
de Brandenburg, care s'a căsătorit cu văduva lui Matia: Beatrice
de Frangipan. Aci a existat și o mănăstire ortodoxă, ce rezultă
din sigilul comunei (o biserică cu două turnuri), cum ne arată d-I
Ion. B. Mureșianu în rev. „Luceafărul” Nr. 1—2 din 1938. După
1698, călugării ortodoxi trec în vechiul regat. Biserica veche din
lemn de stejar datează din sec. XVIII, cum rezultă din inscrip-
ția preotului Giurcă Munteanu, făcută în 22 Martie 1737 pe pre-
stolul bisericii. — *Măguri* (Sev.): Biserica veche de lemn a fost
adusă din Criciova și reclădită în 1775. — *Măidan* (Car.): Bise-

rica este zidită în 1750. Fiind turnul prăbușit în urma unui trasnet, Iosif al II-lea, daruiește 250 fl. în 1757, pentru reparație.

— *Marul* (Sev.): sat istoric, proprietatea cneazului român *Bogdan de Matnic*. Biserica zidită 1792, sfințită în 1799. Anterior a existat o biserică-și mai veche, pe care a distrus-o gener. Lentulus în 1737. A rămas, însă, un clopot, turnat în 1730 și rechiziționat de Unguri în războiul mondial. Numai icoana „făcătoare de minuni” a Maicii Domnului a scapat. Are data de 1520 și ar fi fost lucrată la Athos (p. 407). Mai stă o Cruce, lângă apa Bolvașnița, care poartă inscripția: Acest monument strămoșesc a fost lovită cu glonț tătarăsc în 1788, când Turcii au devastat comuna.

— *Marcina* (Car.): Korabinsky (în op. cit.) arată că în 1717 au fost 48 case. Dar într-o inscripție veche s a aflat următorul text: „Miuța Mitrofan, născut la 1734, la Nr. casei 234”, așa că conscripția din 1717 este greșită. Biserica s'a zidit la 1762 și a fost sfințită abia în 1793 de episcopul Iosif Ivanovici.

— *Mehadia* (Sev.): comuna istorică, biserică zidită în 1794. În „Strajnicul” din biserică, se afla următoarea inscripție. . „În anul 1801 Mai 2 au venit soldații nostri dela bătaie cu franțuzii dela Raina, unde au fost în tabără 9 ani și 3 luni. Din Mehadica au fost 36 feciori la Raina”.

Moldova-Noua (Car.): Biserica zidită în 1733.

— *Nemeșești* (Sev) Biserică veche. Nu se știe când fu zidită? Dar pictura s'a făcut în 1777.

— *Nicolinți* (Car.): În conscripția din 1717 avea 74 de case. Parohia organizată încă dela 1779.

— *Nicolințul-Mare* (Jugosl.) Biserică zidită în 1791.

— *Obreja* (Sev.): Biserică are pe Cruce gravat anul 1780.

— *Ohaba-Bistra* (Sev.): Sediul companiei aparținătoare în 1768 Batal. dela Jupalnic. Aci erau arondate comunele: Cireșa, Ciuta, Crâșma, Ferdinand, Glimboca, Jaz, Mal, Marga, Mărul, Obreja, Valea-Mare, Rusca-Montană, Rușchița, Var, Voislova, Zăvoi.

— *Ohaba-Mâtnic* (Sev.): Biserică zidită în 1767 prin preotul Antoniu Bălaci.

— *Oloșag* (Sev.): În 1717 are 22 case. Biserică zidită în 1767.

— *Oravița-Mont.*: Biserică zidită în 1781—84. După Pesty au contribuit la spese 340 locuitori ort. din cele 85 de case.

— *Oravița-Rom.*: Parohia s'a înființat la 1789.

— *Orsova*: Biserică s'a

sfințit la 1746. — *Pârvova* (Sev.): Biserică zidită în 1792, după războiul cu Turcii din 1788. — *Peștere* (Sev.): Biserică zidită în 1791. — *Petnic* (Sev.): In sec. XVIII. avu 79 de case. Pesty zice că aparținuse bisericеște Mehadiеi. In 1790 primește preot separat. — *Petrilă* (Car.): In 1778 primesc în dar o biserică de lemn din Coștei. — *Petroasa* (Sev.): Biserică a fost pictată în anul 1678. — *Poiana* (Sev.): Turcii incendiază satul în 1788, deci a existat. — *Povârgina* (Sev.): Biserică de lemn zidită în 1782 fiind protopop Petru Petrovici, preot Ioan Ivanovici. Ctitor Ion Medescu, zis Chinez, Pătru Păcurariu; zugrăvită de George Diacovici. — *Prigor* (Car.): Biserică împrumută oamenilor 405 fl. în 1787, când a bântuit foametea. Seria preoților se cunoaște din 1777. — *Ramuna* (Car.): Biserica zidită în 1770. Pictată de Filip Mateiu, sfințită de episcopul Vichentie Popovici. — *Răcășdia* (Car.): Se află în dicționarul lui Marsigli (1690—1700). In 1717 are 125 de case. Biserică zidită în 1770. Sfințită în 1778 de episcopul Vichentie Popovici. — *Răchitova* (Car.): Biserică zidită în 1783. Sfințită în 1784 de Vichentie Popovici. — *Ritișor* (Jugosl.): Biserică zidită în 1736. Picată de Gheorghe Diaconovici în 1763. — *Sasca-Mont.*: Biserică zidită în 1770. — *Sasca-Rom.*: Biserică zidită în 1771, sub preotul Radu Sârбу Mihailovici, când a fost și pictată. — *Sărăzani* (Sev.): Fosta proprietatea familiei Huniade. La 1 Ianuarie 1500, *Mihai Viteazul* dă comuna lui Gheorghe Borțun, zis și pitar din Caransebeș (Turchány). Mai târziu aparține familiei Malenița (român macedonean). — *Secaș* (Car.): Biserică zidită în 1664, sfințită în 1792 de episcopul Iosif Ivanovici. — *Seceni* (Sev.): Biserică zidită în 1791. Tot atunci pictată. — *Sintești* (Sev.): Avea școală conf. în 1766. — *Soceni* (Car.): In 1717 avea 56 de case. Biserică zidită în 1700. — *Surducul-M.* (Car.): Biserică zidită în 1721. — *Susani* (Sev.): In 1599 *Mihai Viteazul* donează comuna împreună cu Jupani, Paulești și Cliciova lui Mihai Balotha și Fr. Török. In 1690 face parte din districtul Făget. — *Teregova* (Sev.): A fost sediul unei companii cu 10 sate. Biserică zidită în 1786, preot Mihai Grozăvescu. A fost sfințită în 1789. — *Ticvanul-Mare* (Car.): In sec. XVII-lea e po-

menită în legătură cu cneazul Petru Macicași. În 1717 are 122 case. Biserică sfințită în 1796 de episcopul Iosif Ivanovici. — *Ticvanul-Mic* (Car.): Biserică zidită în 1774 și sfințită în 1779. — *Valeadeni* (Car.): Biserică veche zidită în 1790. — *Vărădia* (Car.): Biserică zidită în 1754. — *Vașiova* (Car.): Biserică zidită în 1775. Pictată de Filip Mateiu. — *Vălișoara* e pomenită cu alte sate în sec. XV-lea, când Matia o donează lui Ladislau fiul. În 1603 s'a contopit cu satul Copaci. — *Vârciorova* (Sev.): datează din 1433, când a fost proprietatea familiei nobile valahe Biserea. Biserică zidită în 1790. — *Voivodinți* (Jugoslavia): În 1717 cu 77 case. Biserică zidită în 1793. — *Vrani* (Car.): În 24 Iunie 1377 avea o biserică zidită în piatră și lemn, care s'a prăbușit. Cea nouă a fost zidită la 1804. — *Vrăniuț* (Car.): În 1717 avea 40 case. Biserică zidită în 1794. Pictată de pictorul Putnic. — *Zolt* (Sev.): Biserică veche de lemn a fost pictată în 1781 de Teodor Zugravu și Atanasie din Lugoj. — *Zorlențul-Mare* (Car.): Avea pecete în 1784: Sorlențul-Mare, deasupra un miel. — Biserică zidită în 1793, pictată în 1797.

Pentru *eparhia.Timișoarei*, facem trimitere la *Sematismul din 1944 al Episcopiei*, din care publicăm parohiile la care nu se cunoaște anul, când bisericile vechi fură zidite, însă, se afl. în arhiva fiecărei parohii matricula botezaților, a cununilor și a morților, în semn că au existat acolo parohii, deci fu prezent un preot, prin urmare satul avea și o biserică veche, poatecă de lemn, sau o casă de rugăciune.

Iată lista lor:

Balinț are matr. din 1785, Bara din 1780, Cladova, Cutina, Crivobara, Fădimac, Gruni, Ierșnic, Leucusești, Mănăstur, Ohabalungă, Paniova, Părul, Răchița, Rădmănești, Spata, Târgoviște, Vizma, Birchiș, Bulza, Bunea-Mare, Căpâlnas, Ostrov, Țela, Sacoșul-Mare, Sinersig, Șipet, Banloc, Cebza (ca sat există în 1312), Denta, Foeni, Gad, Gaiul-Mic, Macedonia, Obad, Omor, Pădureni (Lighed), Voiteg (avea în 1717: 28 de case), Cenadul-Mic, Checica-rom., Pesac, Secusigiu, Alioș, Belotint, Chelmac, Chesinț, Chizdia, Dorgoș, Fibiș, Fiscuț, Labașinț, Lalașinț, Oha-

ba-rom., Patârș, Șiștarovăț, Ususău, Bazoș, Brestovăț, Budinț, Checheș, Chizătău, Coșteiu, Drăgoești, Ficătar, Hișiaș, Ictar, Jabău, Lucareț, Ohaba-tiinișana, Suștra, Topolovățul-Mare, Bucovăț, Cerneteaz, Ghiroda, Herneacova, Ianova, Moșnița, Nadăș, Parța, Remetea-Mare, Stanciova, Urseni, Ferendia, Gherman, Gherteniș, Jamul-Mare, Bărăteaz, Becicherecul-Mic, Bencecul de Jos, Felnac, Firateaz, Hodoni, Jadani, Mănăstur, Murani, Sâandrei, Satchinez, Seceani, Vinga; *toate au matricole în anul 1779.*

Semlacul-Mare are matricole din anul 1790, Clopodia și Butin din anul 1791, Nereu din anul 1781, Saravale și Percosova din 1777, Bruznic din 1762, Beregsău și Variaș din 1768, Pădureni din 1757, Ciacova din 1757, Toader din 1745. Iară Lăpușnic (jud. Severin) are biserică veche zidită în 1770. Dubești (jud. Caraș): Biserică zidită în 1773. — Groși (Sev.): Biserică zidită în 1741. — Pojoga (jud. Huned.): Biserică zidită în 1765, pictată în 1770. — Virișmort (Sev.): Biserică zidită în 1700. — Berin (T.-Tor.): Biserică foarte veche din lemn, zidită în 1745. Matricole din 1729 și antemis din 1732. — Birda (T.-Tor.): Biserică zidită 1760. — Blajova (T.-Tor.): Biserică veche din lemn, zidită în 1794. — Buziaș: Biserică din 1735 — Cadar: Biserică din 1780. — Căpăt: Biserică veche din lemn, zidită în 1736. — Cerna (T.-Tor.): Biserică din 1750. — Chevereșul-Mare (T.-Tor.): Biserică din 1800. — Dubos (T.-Tor.): Biserică veche din lemn, zidită în 1735. A fost un sat înfloritor în sec. XIV. Proprietatea familiei Daneștilor și Drăculeștilor, nobili de Dubos; mai târziu, maghiarizați în Danfi. Pe o carte bisericească din arhiva parohiei (Predoslăvia din Râmnic) stă scris: „scris-am eu popa Petru Popovici, paroh în Dubos, Iunie 1790”. (Nic. Cornea în op. cit.) — Dragșina (T.-Tor.): Biserică din 1770. — Folea (T.-Tor.): Biserică din 1786. — Hitiaș (T.-Tor.): Biserică din 1770. — Icloda (T.-Tor.): Biserică din 1755. — Jebel (T.-Tor.): Biserică din 1752. (Pomenit satul în sec. XIV, sub numele Zephel, Turcii îi ziceau Chebel). După Nic. Corneanu biserică fu zidită în 1794 și sfințită la 19 Spt. 1751 de episcopul Gheorghe Popovici al Timi-

șoarei. O parte pictată de Nedelcu și Martinovici în 1752. A existat în vremea Turcilor și o biserică veche de lemn. Școala conf. funcționa deja la 1763 (Op. cit.) — Opațița (T.-Tor.): Biserică din 1725. — Racovița (T.-Tor.): Biserică din 1705. — Sacoșul-turc. (T.-Tor.): Biserică din 1743. — Silagiu (T.-Tor.): Biserică din 1720. — Sârbova (T.-Tor.): Biserica veche s'a sfințit — zice Dl. Corneanu — în 1693, a doua în 1740, nu în 1786, cum indică Sematismul. — Liebling (T.-Tor.): Biserică din 1780. — Șoșdea (T.-Tor.): Biserică din 1779. — Uliuc (T.-Tor.): Biserica din 1773. — Unip tot din 1773. — Vucova (T.-Tor.): Biserică din 1763. — Ghilad (T.-Tor.): Biserică din 1760. — Giulvăz (T.-Tor.): Biserică din 1750 (Satul e sistematizat în 1751). — *Matricolele sunt purtate din 1709 în limba română.* (Nic. Corneanu op. cit.) — Partoș (T.-Tor.): Biserică din 1730. — Petroman (T.-Tor.): Biserică din 1730, pictată în 1740, sfințită de episcopul Moise Putnic în 1755. Are matricole din 1768. — Tolvadia (T.-Tor.): Biserică din 1759. — Beba-Veche (T.-Tor.): Biserică din 1779. — Comloșul-Mare (T.-Tor.): Biserică din 1794. Are matricole din 1787. — Sânnicolaul-Mare (T.-Tor.): Are parohie din 1733. Matricolele din 1756. — Vâlcani (T.-Tor.): Biserică din 1799. — Burad (T.-Tor.): Biserică din 1720. — Lipova: Biserică zidită în 1400, 1720, 1785, renovată în 1730, matricolele din 1757. — Belinț (T.-Tor.): Biserică din 1789. — Hodoș (T.-Tor.): Biserică veche de lemn, zidită în 1777. — Șanovița (T.-Tor.): Biserică din 1797. — Ghiroda (T.-Tor.): Biserică din 1740. — Giroc (T.-Tor.): *Biserică renovată și pictată în 1793.* — Șag (T.-Tor.): Biserică din 1740. — Sânmihaiul Românesc (T.-Tor.): Biserică din 1774. — Utvin (T.-Tor.): Biserică zidită în 1712. — Gătaia (T.-Tor.): Biserică din 1797, are matricole din 1787. — Iară când Timișoara fu recucerită de Eugen de Savoya, Românii aveau biserica lor în Palanca-mare.¹⁾

Când trecem prin filiera acestor documente situația vieții religioase a poporului român, când ne delectăm la impozantele

---

1) Vezi Dr. N. Iieșu, op. cit. p. 56.

clădiri, lăcașe sfinte, ridicate — cu însuflețire — din truda și bănișorii țaranilor noștri în decursul secolului al XVIII, cu mândrie trebuie să constatăm că: Banatul n'a fost depopulat, că Românii au fost prezenți, bucurându-se de o stare materială înfloritoare, altfel n'ar fi putut risca sume atât de considerabile din belșugul lor, căci Casa Imperială, pornită împotriva ortodoxiei, nu le-a dat ajutor, iară oficialitatea s'a purtat cât se poate de ostilă față de elementul românesc, încât nici vorbă nu putea să fie de vreun sprijin material.

Dar aceste Cruci în vârful turlor ridicate către cer, sunt cea mai eclatantă dovadă că, Românii în sec. al XVIII-lea n'au fost un popor de ciobani, n'au fost un „Hirtenvolk”, ci un neam cu așezări solide, stabile, gospodării bine dezvoltate, trăind în satele lor numeroase, sub conducerea chinezilor și a preoților, cu o cultură proprie.¹⁾

Asta ne învață istoria obiectivă și nepărtinitoare. Asta rezultă și din limba noastră atât de avansată, cum se desprinde din piesele publicate mai jos. Ori D-l. Hockl ca profesor știe prea bine că, o limbă nu se poate dezvolta decât în cadrele unei vieți sedentare, multi seculare, cu așezări stabile; fapt ce impune îndeletniciri agricole, cu un sistem de drept bazat pe principiul proprietății private și cu o structură socială și sufletească de esență pură europeană. Așa d. e.:

---

1) Dl. Gerhard Herrmann în „Donauzeitung” din 15 Ian. 1944, zice în articolul său : „Die Malerschulen des Banats”, ocupându-se cu creațiile pictorilor români : **Dimițrie Turcu, Constantin Daniel și Nicolae Popescu**: „Wer die Gemäldegalerie des Stadtmuseums in Temeschburg betritt, steht schon beim ersten Durchschreiten der schön geordneten Räume unter dem Eindruck einer weithin unbekanntes kunstgeschichtlichen Tatsache: dass man nämlich von einer besonderen Banater Kunst sprechen kann, im geringsten Masse im Sinne einer landwirtschaftlichen Gebundenheit, sondern im entscheidenden Sinn einer Kunst, die ihren arteigenen Ursprung und ihre art-eigene Entwicklung hat und einer Einheitlichkeit der inneren Haltung und der formellen Gestaltung zustrebt, so dass man im kunstwissenschaftlichen Sinn eine **Banater Schule** vor sich hat.”

Textul psalmului 49 din 1569: „Ascultați acestea toate limbele și socotiți toți ceia ce lăkuiți despre toată lumea, pemeșteanii și fii omenești depreună bogății și mișei . . .” Scris cu ortografia maghiară, verosimil de un Ungur reformat.

În 1587 se scrie *Palia dela Orăștie* (conținând limbajul multe bănățanisme). Iată câteva rânduri din prefață: „Cu bună voie și destoinic mila lu Dumnedzău aceste cărți creștinești a se orându . . .” etc. Iară din text: „Inceputu făcu Dmnedzeu ceriul și pământul era pustiu”, etc. . . .

În 1614 Melchiorem Bocatuum în „*Orațio polyglottos*”, *Cas-soviae*, dă următorul text din *Tatăl Nostru*: „Tatel nostru cziest în czer, sfienctiashe sfente numelie teu, sze fie voia ta, comu în czierire așa și în pre pamont”. Evident, scris de un străin, care nu cunoștea limba română.¹⁾

Valentino Frank tipărește nește sentințe ovidiane în mai multe limbi, și în românește: *Hecatomba sentențiarum Ovidianarum . . . Typis Cibiniensis 1672.*²⁾ Iată unele strofe din această traducere:

Fiind mie binye ma csinsztește lume
Kum fuse nerokul szent de dsok și glume
Fericituț csel bărbat
Kare are pat kurat
Kuj nyevaszta poate zice:
Nu am fakut, O voincse!
Csinye are minte oare sze take
Și Ken nu se Kade sze nu tot greaszke
Treketoare brume, Fum, vunt, prah szan szpume
Iată csei în mâne Nu jeszte mincsune.

Ori „*Decretum Imperatoris Leopoldi I de unione Valachorum*”. Adresă către consilierii Ardealului. Viena, 1701³⁾:

¹⁾ Vezi A. Veress op. cit. p. 67. Vol. I.

²⁾ Idem p. 120. Vol. I.

³⁾ Ibidem p. 147. Vol. I.

„Luminatz, Desztonics, Mericz, Praecsinsz, Incelepcz fi credincsos,mirenii nostri jubicz, aducsecz aminte fere de în-dojală” . . . etc.

Alta: Stephani Salagii presbyteri Quinque Exclesiensis (Pécs) din 1777, reproduce *Tatăl Nostru*:

„Părintele nostru cele ce ești en Cheri. Svintzascaese numele teu.. Vie emperetzia ta. Facaese voe ta, cum en tzer așe și pre paementu” . . .

Un preot evanghelic: Samuel Knall tipărește o poemă bucolică în formă de dialog între Lazăr și Bucur. Sibiu, 1780.⁴⁾

Iată o strofă:

Maică cea mai milostivă,
Maica paza oilor
Care s'au pus împotriva
Nevoii supușilor.

Este scrisă cu ortografie ungurească. În general toate aceste citate sunt scrise de străini. Și ca încheere, pentru a evita acuza: eigener Lob štinkt, reproducem poema lui *Martini Opitti* (născ. 1597 în Silezia), tipărită în 1624, la Strassburg⁵⁾, fost profesor în 1622 la școala din Alba-Iulia timp de un an.

„Es hat das welsche Volk ganz Asien bezwungen
Die Griechen, Thracier, der Roemer bestes Land
Von langen Jahren her, verheert u. ausgebrannt.
Mehr hat nicht Attila mit seiner Scythen Hauffen,
Und dann die Wenden euch feindlich angelaufen?
Doch eure Sprache bleibt noch hier auf diesen Tag,
Darob sich dann ein Mensch gar billich wundern mag.
Italien hat selbst nicht viel von seinen Alten,
Wie wenig disz nun kan den Roemern ehrlich seyn,
So nahe sind verwandt Walachisch u. Latein.

---

⁴⁾ Idem p. 310. Vol. I.

⁵⁾ Ibidem p. 73. Vol. II.

Es steckt manch edles Blut in kleinen Bauernhütten,
Das noch den alten Brauch u. Art der alten Sitten

Iară d-l prof. Atanasie Popa ne-a pus la dispoziție următoarele citate:

1. Din *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung, către judele din Brașov* din 1521 (cel mai vechiu act românesc păstrat și datat):

„Dau de știre Măriei Tale za (despre) lucrul Turcilor. Cum am auzit eu că împăratul a eșit den Sofia și 'aimintrea nu e. Și s'au dus în sus pe Dunăre, ipac (iarăși). Să știi Domnia Ta că au venit un om dela Nicopole la mine m'au spus că au văzut cu ochii lui că au trecut cele corăbii...”

2. Din *Prefața (predoslovია) Cazaniei — Carte de învățătură — a lui Coresi* din 1581, tip. la Brașov:

„Derept aceea și noi greșii și nedestoinicii și ticăloșii, carii ne-am trudit aicea, noi ne rugăm și ne milcuim fiecăroră care veți ceti aicea, sau veți propovedui altora, sau veți scrie pentru ea ceva, și unde să (și — dacă —) veți afla ceva neisprăvit bine, sau greșit, iară voi să dereptați, să nu blăstămați...”

3. Din *Cazania — Carte românească de învățătură — alui Varlaam*, din 1643, tip. la Iași:

„Inaintea ta stau strămbătățile mele. Auz că cărțile se vor deschide și vor fi scrise toate suspinele săracilor. Nu iaste nice un lucru, nice un gând să nu știi tu, Dumnezeuul meu. A răspunde n'am vreme, a fugi n'am unde. In ceriu nu-i loc, în pământ mă tem să nu mă cumva înghiță văzând faptele mele cele rele. Pentru aceea am curs către tine...” (Din *Cazania Vameșului și Fariseului*).

4. *Un autograf a lui Mihai Viteazul.*

„Rogu-mă Măriei Tale să crezi pe omul nostru pre Gligore Postelnicul de ce va grăi”.

5. Din *Codicele Voronețean* (sec. XIV, ori mai înainte); cu rotacism (traducere):

„Destinse Pavel și căzu spre însu (dânsu) de-lu cuprinse și zise: Nu vorovireți, că sufletul lui întru el iaste. Deci se sui și frânse și gustă și bășădui de vin pânără (până) în zori așa eși. Și aduseră pruncul viu și fu mângăiere nu puțin...”

6. Din *Psaltirea Scheiană* (aceeaș epocă), tot cu rotacism, graiul din Maramureș și dela Moși:

„Doamne auzi rugăciurea me și strigare me cătră tire (tine) se vinie (vină). Nu întoarce fața ta de mele (mine) în ce zi tânjesc pleacă cătră mere urechia ta; în ce zi chiemu-te curund auzi-ne. Că periră ca fumul zilele mele și oasele mele ca uscarea uscară-se”.

Notă. Transcrierea este mai mult fonetică, nu după grafia textului. In textele vechi alfabetul zis cirilic n'avut suficiente semne (litere) pentru toate sunetele limbii române. Mai târziu s'au introdus seinne pe cari nu le au limbile slave.

Nicht gaenzlich abgelegt. Wie dann ihr Tanz anzeigt
In dem so wunderbar gebueckt wird u. geneigt . . .
Die Menschen, din noch jetzt fast Roemisch Muster tragen,
Zwar schlecht,* doch witzig sind, viel denken, wenig sagen.

---

*) N'au fost mai răi ca celelalte popoare în sec. XVI—XVII. E destul să facem trimitere la barbariile săvârșite în războiul de 30 ani. Vezi Fr. Schiller: Geschichte des dreissigjährigen Krieges.

